

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

Monachii [u.a.], 1749

Caput VII. Apostolici Symboli Exegesis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83665](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83665)

CAPUT VII.

Apoſtolici Symboli Exegeſis.

SUMMARIUM.

1. Symbolum Apoſtolicum duodecim habet Articulos.
2. Quid ſignificet *Credo*.
3. Cur dicatur *in unum Deum*.
4. Omnipotentis verbum explicatur.
5. Creator Cæli & terræ quid dicat.
6. Articulus 2.
7. Filius unicus explanatur.
8. Quare dicatur Jeſus Chriſtus.
9. Cnr dicatur Dominus.
10. Articulus 3.
11. Conceptio Chriſti divinitus fuit peracta.
12. Articulus 4.
13. Paſſus quid dicat.
14. Crucifixus.
15. Deſcendit ad inferos.
16. Uſque 20. Solutio Objectionum Hæreticorum.
20. Articulus 5.
21. An ſurrexerit Chriſtus tertia die, & non poſt tertiam diem.
22. Reſurrexio Chriſti propria virtute peracta.
23. Articulus 6.
24. Cur dicitur ad Cælos.
25. Quid innuat ſedere.
26. Articulus 7.
27. Probatur futurum Judicium.
28. Judicabuntur vivi & mortui.
29. Articulus 8.

30. Explicantur verba *Credo, & in*.
31. Nomen Spiritus quid dicat.
32. Articulus 9.
33. Unde vocabulum Eccleſia.
34. De unitate & Sanſtitate Eccleſia.
35. Unde Eccleſia Catholica.
36. De Sanctorum communione.
37. Articulus 10.
38. Quid per hunc articulum credatur.
39. Articulus 11.
40. Cur dicatur carnis.
41. Error negantium reſurrectionem.
42. Probatur futuram primùm eſſe reſurrectionem.
43. 44. & 45. Objectiones ſolvuntur.
46. Cur Saducæi non fuerint conſutati.
47. 48. & 49. Probatur reſurrectio.
50. 51. & 52. Reſutantur adverſarii.
53. Probatur reſurrectio ratione.
54. Probatur futuram reſurrectionem in eodem corpore.
55. Uſque 59. Solutio Objectionem.
60. Probatur corpora in reſurrectione fore incorruptibilia, & immortalia.
61. Quomodo Beatorum corpora incorrupta.
62. Obſectio & Solutio.
63. Quomodo corpora damnatorum incorruptibilia.
64. Articulus 12.

1.
Symbolum
Apoſtoli-
cum duode-
cim habet
Articulos.

IN duodecim articulos ſive capita ſententiaſque præcipuas dividitur ſymbolum Apoſtolorum. Primus Articulus eſt: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cæli, & terræ.* Symbolum Orientale addit unum; & *inviſibilem & impaſſibilem*. Deſunt alicubi ea verba, *creatorem cæli & terræ*. At nulla eſt in ſubſtantia mutatio; nam ſi Deus eſt, hunc & unum, & incorporeum, & paſſionum expertem eſſe liquet. Poſtrema verba Rufinus ait addita *hæreſeos cauſa Sabellii*, quæ Patripaſſiana appellatur. Eraſmus in Reſponſione ad Cenſuram Pariſienſium ait Orientales legere *in Deo*: ita habetur in Aquilejenſi ex editione Morelli, & Cauchii, quod Dupiniuſ tribuit errori bibliopolæ aut librarii.

2. Quid ſignificet *credo*.
Principio dicitur *Credo*, quoniam fides initium ſalutis eſt, ex Apoſtolo ad Hebræos xi. 6. Hæc vox proferitur ore; quoniam quod credimus corde, debemus ore profiteri, ut in Eccleſia nos contineri teſtemur, dicente eodem Apoſtolo ad Rom. x. *Corde enim creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem*. Vide Auguſtinum initio ſerm. ſive libri i. de ſymb. ad Catech. Proferitur ea vox *Credo* ſingulari numero,

quoniam actus fidei ſingillatim eſt eliciendus; & ſinguli accedentes ad Baptiſmum debent præſtare aſſenſum, & edere fidei profeſſionem. Legatur Virgiliuſ Tapsenſis inter Opera Athanaſii Tom. ii. Diſcrimen aliquod innuunt hæ locutiones, *credere Deo, credere Deum, credere in Deum*: prima ſignificat aſſenſum Deo revelanti; altera exprimit ſupremi Numinis exiſtentiam; tertia designat etiam fidei directionem in ipſum Deum tanquam in finem rationalium creaturarum. Hæc directio fieri nequit, niſi credamus Deum eſſe, ejusque promiſſis fidamus: ideoque ſi credis *in Deum*, credis *Deum*, credis *Deo*; & hæc duo in illo verbo præcontinentur.

Recte dicitur Deus *unus*, quod nulluſ Judæorum negat, auctore Maimonide in articulis num. 2. & annuerunt quoque Philoſophorum præſtantiffimi apud Laſtantium cap. ii. de Ira Dei. Dicentes ergo *in unum Deum*, execramur polytheiſmum: item hæreſim Gnoſticorum, qui duo coævæ principia ſtatu-erunt, *Deum, & materiam*; quod & aſſeruit Hermogenes, & Marcion, *duns Deos aſſerens*, ut inquit lib. i. Tertulianuſ. Deinde hæreſim Simonis Magi,

3. Cur dicatur
in unum
Deum.

atque Manichæismum, & Dei boni, ac mali coexistentiam. Fatemur propterea unum esse novi, ac veteris Testamenti auctorem, ut animadvertit Epiph. lib. 111. adv. hæreses. Additur nomen *Patris*, primum, quia id est rerum omnium causa & origo: deinde ait Rufinus, ut intelligatur patrem esse Filium: *sicut enim nemo dicitur Dominus, nisi habeat vel possessionem, vel servum cui dominetur, & sicut nemo magister dicitur, nisi qui discipulum habeat: ita & Pater nullo pacto quis dici potest, nisi filium habens.* Hæc ergo est fides in primam Trinitatis Personam: in qua *Dei Patris* nomen conjungitur, quia non ante *Deus* esse cepit, & postea *Pater*, sed sine ullo initio & *Deus* semper, & *Pater* est. Ait auctor sermonis 181. de Tempore, inter Opera Augustini.

4. *Omnipotentis* vocabulum destruit hæresim Valentinianorum non credentium Deum condidisse quæ facta sunt ex his quæ non erant, ut ait Irenæus lib. 11. cap. 10. Enimvero Omnipotens dicitur, cui nihil impossibile est, & qui omnia solo Verbi creavit imperio, inquit cit. Sermonis auctor. Eliminantur quoque eo vocabulo errores eorum, qui Deo tribuerunt sive mendacium, sive potentiam peccandi, cum *Deus* si mentiri, si fallere, si inique agere posset, non esset Omnipotens; ait Augustinus de Symbolo ad Catechumenos, cap. 1. Significat etiam vox Omnipotentis juxta Salvianum lib. 1. de Gubern. Dei, quod omnia regit: atque ita potentatum quoque, regimen ac providentiam Dei confitemur adversus Marcionitas, qui apud Irenæum lib. 1. cap. 29. aiebant mundum esse sub tyrannide Diaboli, & hunc appellabant *Cosmocratorem*. Refelluntur propterea hoc articulo etiam Gethliaci, Priscillianistæ, alique fatalis necessitatis assertores; de quibus dixi lib. v. cap. 2. Est etiam vocis Omnipotentis significatio apud D. Cyrillum Catech. 1v. ejus, qui nullo loco circumscriptur, nec minor est cælo: ideoque credimus etiam Divinam immensitatem, rejecta plenitudine Aeonum per *Horon* circumscripta, & quam refutavit lib. 11. cap. 4. necnon hæresi Sociniana Divinam substantiam intercludente in summitate cælorum: quam hæresim oppugnavi cap. 4. ejusdem libri.

5. *Creator* cæli & terræ quid dicat. *Creatorem* dicimus cæli ac terræ, refellentes Epicureos, & Atheos autumantes Universum conditum fortuito atomorum concursu. Ostendimus eadem voce, rerum omnium Opificem nulla indiguisse materia in tam mirabili

molitione; omniaque perfecisse sola verbi potestate. *Cæli & terræ nomine universa creatura significata est*, ait idem Augustinus lib. 1. de Gen. contra Manichæos. Excluduntur & hac voce duo principia Marcionis: & rejicitur hæresis Simonis, Menandri, & Carpocratis, qui affirmarunt mundum productum ab Angelis, ut inquit Epiphanius H. Carpocr. Irenæus lib. 1. cap. 21. & S. Pater ad Quodvultd. hæres. 2. & 3. Repelluntur & Origenistæ, de quibus vide cap. 6. libri x. prop. 2.

ARTICULUS II.

Proximus articulus ad hunc modum se habet: *Et in Jesum Christum filium ejus unicum Dominum nostrum.* In Aquilejensi unicum præmittitur ad filium. Venantius Fortunatus omittit τὸ *Dominum nostrum*; similiter Symbolum Orientale in schemate Dupinii. Prior discrepantia minima est; altera componitur ex Act. 11. 36. ex 1. ad Corinth. vii. 6. & ad Ephes. 1v. 6. unde liquet deberi Redemptori nostro *Dominum* characterem: cumque hoc titulo præsertim in libris Canonicis designetur, inverisimile omnio est defuisse in Symbolo ab origine Ecclesiæ. At veniamus ad Exegesein.

Explicatur hoc articulo Catholica fides in secundam SS. Trinitatis personam: quam à temporali Nativitate appellamus Christum Jesum. Hunc dicimus Filium unicum, ideoque Patri consubstantialem, quia filium natura: *Cæteri quippe licet dicantur filii, adoptionis tantum gratia dicuntur*, inquit Rufinus. Hinc apparent omnia suprema Divinitatis argumenta, eadem cum Patre natura, eadem omnipotentia, eadem æternitas. *Si filium unicum*, ait Sanctus Pater serm. 214. in Trad. Symb. *ergo ejusdem substantiæ cujus est pater. Si filium unicum, ergo ejus omnipotentia cujus est Pater. Si filium unicum, ergo Patri coæternum.* Refutantur itaque hoc articulo 1. Valentiniani distinguentes Monogen à Logo, & Christum à Jesu. 2. Cerinthiani asserentes, Christum descendisse in baptisinate super Jesum, & unum ab altero discescentes. 3. Ebionitæ negantes Christum esse filium Dei. 4. Ariani oppugnantes Verbi Divinitatem, ac Sabelliani negantes Divinarum personarum pluralitatem. 5. Nestoriani non agnoscentes unum filium, & unum Dominum, nisi unione moralis. 6. Sociniani Ebionis, Arii, & Sabelli erroribus inquinati.

Fi-

8. *Quare dica-
tur Jeſus
Chriſtus.* Filius Dei dicitur Jeſus Chriſtus: de
utoque nomine lib. 11. cap. 1. Cum
Jeſus ſit proprium vocabulum Salvato-
ris, proſitemur adverſus Judæos veniſſe
Redemptorem in lege promiſſum, &
hunc eſſe Chriſtum Domini. Hac de
re utrumque nomen apponitur conjun-
ctum. Jeſus hebraice dicitur, latine
Salvator: Chriſtus græce, Unctus lati-
ne. Unctionis uſus olim fuit in conſe-
crandis, inaugurandisque Prophetis, Sa-
cerdotibus, ac Regibus: ac propterea
unctus dicitur Elias, Sadoc, David.
Unctio Salvatoris noſtri fuit ampliſſima
Spiritus ſancti virtute, juxta illud
Eſaiæ LXI. 1. *Spiritus Domini ſuper me,
eo quod unxerit Dominus me, ad annun-
tiandum manſuetis miſit me.* Eſt itaque
Chriſtus Dominus Propheſia, Lucæ VII.
17. Sacerdos, Pſal. 109. 4. & ad He-
bræos VII. 21. Rex, Lucæ 1. 32. Joan.
XVIII. 36. Apocalypſis XIX. 16. Habet
ergo omnes veri Meſſiæ Characteres.

9. *Cur dicatur
Dominus.* Appellatur Dominus Matth. XXVII.
6. Lucæ XXIV. 34. Joan. XX. 2. & alibi
frequentiffime; & quidem proprie, cum
ſit Dominus *ingenita poteſtate*, non *con-
ceſſa*, inquit Ruſinus. Etenim *non ra-
pinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo*,
ut legimus ad Philipp. 11. 6. quia eſſe
Dominum, eſſe Deum, eſſe Conditorum
univerſorum, eſſe æqualem Patri *natu-
ra illi eſt, non rapina*; ait Auguſtinus
ſerm. CCXIV. num. 5. Ac ideo neque à
conſortio domini, quod tribuitur Filio,
excludendus eſt Pater, neque à commu-
nitione Divinitatis, quæ enuntiatur de
Patre, diſjungendus eſt Filius. Domi-
nium Chriſti eſſe pleniffimum, atque
uniſverſale, liquet ex Mat. XI. 27. &
Joan. III. 35. Singulariter Jeſus Chri-
ſtus appellatur Dominus, quia princi-
pem hujus mundi, id eſt, diabolum
ejecit, & ſpolia ejus diripuit, redimen-
do humanum Genus, expellendo cul-
tum idolorum, & Eccleſiam inſtituendo.
Primam domini hujus rationem aſſert
Paulus ad Coloff. 1. 12. alteram Joan.
XVI. 11. tertiam Petrus Act. 11. 36. Id-
circo in baptiſmate abrenunciantes dia-
bolo, Chriſto tanquam Domino ſubdi-
mur, ut regenerati, ut veræ Religionis
additi, ut in unum corpus cooptati.

III. ARTICULUS.

10. *Articulus 3.* Tertius eſt: *Qui conceptus eſt de Spi-
ritu ſancto, natus ex Maria Virgine.*
Aquilaenſe, & Orientale non habent
Conceptus, quod nec legitur apud Alcu-
inum in III. de Trinit. cap. 1. At ipſa
conceptio nativitatſ nomine exprimi-
tur etiam Matth. 1. 20. S. P. Auguſtinus

in ſermonibus ad Competentes, & in
Traditione ſymboli utrumque ponit,
Conceptus, & natus, antiqua eſt igitur vul-
garis formula, licet nec à Petro Chryſo-
logo, nec à Maximo Taurinenſi uſurpata.

In hoc articulo primum fatemur Chri-
ſti conceptionem divinitus eſſe pera-
ctam, & ejus corpus à Spiritu ſancto
fabricatum inter ſecreta uteri virginalis.
In qua, ait de Virgine S. P. Auguſtinus
ſerm. 213. *operatus eſt Spiritus ſanctus,
non homo maritus: qui fecundavit ca-
ſtam, & ſervavit intactam.* Atque ita
refelluntur Ebionæi, & Cerinthiani di-
centes Chriſtum ex ſemine Joſephi con-
ceptum. Refelluntur etiam Valentinia-
ni, & Marcionitæ, qui Chriſto tribue-
runt corpus è cælis delapſum, non for-
matum ex Virgine. Repellitur & aſſi-
nis hæreſis Appellitarum aſſerentium
Chriſtum non eſſe à Maria genitum, ſed
per illam, ſicut tranſit per cana-
lem aqua, tranſiſſe. Expungitur &
hæreſis Baſilidis, aliorumque Phantaſia-
ſtarum, qui nullum corpus Chriſto
tribuerunt, niſi umbratile. Quoniam
vero ille qui conceptus eſt, eſt idem qui
precedenti articulo dicitur Filius Dei
unigenitus, etiam revincitur hæreſis
Neltoriana, & aſſeritur Mariam veræ
ac proprie eſſe Dei genitricem. Præ-
terea affirmantes Filium Dei conceptum
& natum, non converſum in carne, re-
ſpiciamus quoque nefaria dogmata Eu-
tychetis. Hoc pacto proſitemur mira-
bilem Incarnationis œconomiam adver-
ſus omnes hæreſes à nobis libro XXVI.
pro virili parte exagitatas.

IV. ARTICULUS.

Sequitur in Symbolo, *Paſſus ſub Pon-
tio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſe-
pultus, deſcendit ad inferos.* Deſt in
Aquilaenſi, & Orientali *ſi paſſus*, &
mortuus, ſed unum ſub eo, quod cruci-
fixus eſt, continetur; alterum ſub eo,
quod ſepultus. Abſt à pluribus *deſcen-
dit ad inferos*: vis tamen hujus verbi,
ait Ruſinus, videtur eſſe in eo, quod
ſepultus dicitur. At, quemadmodum
oſtendam, deſcenſus ad inferos præter
corporis ſepulturam aliquid aliud com-
monſtrat. Legit idem Ruſinus *deſcen-
dit ad inferna*. Quidam hæc poſtrema
verba referunt ad articulum proximum.

Dicitur ergo Dominus Jeſus Chriſtus
paſſus, ludibria nempe, flagella, & cru-
ciatus, de quibus Evangelica hiſtoria.
Non ſolum hoc articulo refelluntur
Marcion & Menander, qui dicebant
Chriſtum in phantaſmate paſſum, verum
etiam Aphthartodocitæ ei tribuentes
verum corpus, ſed doloribus minime
ob-

11.
Conceptio
Chriſti divi-
nitas ſuit pe-
rfecta.

12.
Articulus 4.

13.
Paſſus quid
dicat.

obnoxium. Pertractabo de hac hæresi libro xxvi. cap. 6. Dum *passus* dicitur, significatur in se suscepisse vulnerum ictus, & fuisse affectum doloris sensu, non mente reluctante, sed subeunte tormenta plenissima potestate. Traditur etiam tempus, quo hæc sub Pontio Pilato gesta sunt, ne fides passionis Christi, ait Rufinus, *velut vana & incerta vacillaret*. Nam supplicium filio Dei illatum sub procuratore Pilati potuit facile ad omnium gentium aures pervenire. Arbitror & Pontii Pilati fieri mentionem, ut cum penitus Judæis ablatum sit sceptrum, jus, ac regimen Ierosolymorum, admoneamur stultos esse qui Messiam præstolantur. Videtur huc spectare quod legitur in cit. Serm. clxxx. cap. 3. *Pilatus judex erat in eo tempore ab Imperatore positus in Judæa, sub quo Dominus passus est: cujus mentio ad temporis significationem, non ad personam illius pertinet dignitatem.*

14.
Crucifixus.

Non solum passus est Christus, sed & crucifixus. Detestamur hoc verbo insaniam Basilidis asserentis non Christum suffixum cruci, sed Simonem Cyrenæum, & Mahumetis, qui substituit Judam Iscariotem, necnon impiissimam blasphemiam Manichæorum dicentium fuisse in crucem sublatum principem tenebrarum: quæ omnia refellam citato cap. 6. & sequenti. Dum genus mortis commemoramus, occurrit animo etiam humilitas Salvatoris, qui semetipsum exinanivit factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, inquit ad Philipp. 11. 8. Apostolus: unde edocemur, ut in Cruce Domini gloriemur, dum illam, in qua Dominus crucifixus est in corpore, nos gestamus in fronte, legitur loc. cit. Ex ipso mortis genere certiores quoque reddimur peccati Adæ, in quo omnes peccaverunt: nam si Christus mortuus est, omnes mortui sunt; atque ita adversus Pelagianos, aliosque hæreticos, originariam labem, Redemptoris gratiam, & regenerationem spiritus confitemur. Enimvero ex ligno, unde mors, surrexit vita; & quemadmodum scripsit Venantius Fortunatus de Cruce lib. 11. 2. & canit Romana Ecclesia:

Hoc opus nostra salutis ordo depo-
poscerat,

Multiformis proditoris ars ut ar-
tem falleret,

Et medellam ferret inde, hostis unde
laserat.

Dicitur Dominus Iesus in Cruce mor-
uus. Mors definitur à Divo Athanasio

de salut. Adventu ψυχῆς ἀπὸ σώματος χωρεσθῆναι, animi à corpore divulsio: fuit itaque in Christo perfecta humanitas ex corpore, animaque conflata. Hanc animam non solum sensu, sed & ratione præditam credimus, damnantes hæresim Apollinaristarum refutatam lib. xxvi. cap. 8. Memores Dominicæ sepulturæ veritatem Incarnationis confirmamus, dicente Chrysologo serm. 60. *Sepultum dicis, ut veram carnem Christi, mortemque non perfunderiam probet confessio sepulturæ.*

Additur *Descendit ad Inferos*; in quo immorabor aliquantulum, cum hæc verba commentitia, & perperam appositæ continentur demonstrare nonnulli hæretici.

15.
Descendit ad
inferos.

Horum argumenta sunt 1. Hæc traditio de descensu Christi ad Inferos orta est ex prava intelligentia verborum illorum Psalmi xv. 10. *Non derelinques animam meam in Inferno*; quæ de Christo accipit Petrus Act. 11. 27. At in Hebræo est voca-

bulum שְׁאוֹל, *Sheol*, quo significatur duntaxat sepulchrum. Genesim enim xlii. 38. ubi legimus, *Deducetis cum dolore canos meos ad inferos*, habetur in hebræo *sheol*, omnesque interpretantur pro sepulchro. Idem occurrit 111. Regum cap. 11. v. 6. & 9. Et quidem Auctor libri Tobith שְׁאוֹל reddidit τῶν τάφον, *foveam*, & Scindlerus, *terram*.

Sensus ergo verborum illorum, *Non derelinques animam meam in inferno*, minime innuit descensum Christi ad subterranea animarum receptacula. II. Eadem est vis græcæ phraseos, ἐν ᾧ; quæ tamen nihil aliud significat, quam locum invisibilem; ex quo nimium in seite infertur locus, aut status animarum post mortem. Vossius hanc vocem derivat ab *Adamab*, id est, terra, unde & primus homo dictus est *Adam*.

III. Antiqui Patres, qui Ἀδύ, interpretati sunt *animarum stationem*, laborarunt linguæ hebraicæ imperitiâ, & ex Philosophia Platonica haurientes Græcorum fabulas, non solum iis Evangelii veritatem obscurarunt, verum etiam in absurda prolapsi sunt. Irenæus enim lib. iv. cap. 39. ait Christum spiritibus in Inferno degentibus Evangelium prædicasse, & remisisse peccata. Hermas in Pastore lib. 111. simil. 9. etiam addit, administrasse baptismum.

Hæc cum sint inverisimilia, demonstrant dogma de Christi descensu ad Inferna poplarem esse credulitatem. IV. Illud *descendit ad Inferos* omittitur in symbolo Nicæno, in Antiocheno, in Sardicensi, in Constantinopolitano, in

sym-

ſymbolo Pelagii, Charifi, Macharii Antiocheni, in aliis. At ſaltem Nicænum non omiſſiſſet, ſi agnoviſſet hoc dogma; quippe eo nihil magis valuiſſet ad refellendum Arium negantem Chriſto fuiſſe animam. His impetunt Catholicum dogma Gerardus Voſſius lib. 11. Harmoniæ Evang. cap. 13. & Joannes Clericus in H. Eccl. ad an. ci. quem jejunæ nimis refellit Hyacinthus Serry Exercit. LVIII. n. 11. ex auctoritate ſymboli Apoſtolicæ, & ex cap. 2. Act. Nam hoc quæritur, an in ſymbolum ex falſa Traditione deſcenſus Chriſti ad Inferna intruſus ſit, & an in Act. Apoſt. aliud Petrus demonſtret, quam corporis Chriſti è ſepulchro reſurrectionem. Affert quidem Serryus verba Jacob. Gen. xxxvii. 35. *Descendam ad filium meum lugens in infernum*; ubi *sheol* nequit accipi pro ſepulchro, in quod illatum Joſephum Pater non exiſtimabat. Verum & hoc eget fulcimento aliquo; jam enim prædicti hæretici reſponderunt, R. Salomonem Jarchi ita exponere hunc locum, *descendam in Sheol propter filium meum*, ideoque intelligitur, inquit, mortis cauſa, non conſortium. Hæc addo in gratiam Phereponi.

16. *Objectiones* Nemo adeo bardus eſt, quin videat hæc hæreticos effutire, ut Patrum traditiones, & Purgatorii dogma amandent ad Græcas fabulas: quod num utiliter moliantur, inquiram modo. Agendum primo de Interpretatione vocabuli

שְׁאוֹל, *Sheol*. Eſt Bellarminus lib. IV. de Chriſto cap. 10. ait vel raro, vel nunquam accipi pro ſepulchro; ego eâ voce ſepulchrum aliquando designari non denego: quippe ſepulchrum ſignificatur Pf. cxl. 7. & Jobi xvii. 13. nec non 111. Regum 11. 6. 9. quamquam ambiguus eſt locus iſte. Dico ea voce utrumque ſignificari, ſepulchrum, atque infernum. Primo habeo conſentientes Rabbinos; inter quos Rab. Levi ait: *Sheol eſt venter terræ depreſſior*; atque hunc oppono Aben-Ezræ, quem nobis obijciunt Sectarii. Addo traditionem Hebræorum, quos inter ſoli Sadducæi negabant ſtatum animarum apud inferos, auctore Joſepho lib. 11. de Bello Judaico: at Phariſæi, & reliqui Judæorum ſtatum illum aſſerebant, apud eundem Joſephum xviii. Antiq. cap. 2. Hanc fuiſſe ſententiam omnium Judæorum probat ex illorum Liturgiis Auctor Anglus Hiſtoriæ ſymboli Apoſt. cap. 14. num. 15. Demonſtrat Huetius in Origenianis p. 101. & Rich. Simon. in Hiſt. Critica N. T. cap. 22. Sufficiunt hi ad reſutandum Abenezram. Præterea ha-

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

beo conſentientes hæreticos ipſos, Druiſum ſcribentem ad cap. xxxvii. Geneſis: *Sheol tam infernum ſignificat, quam ſepulchrum*. Idem affirmat Sixtinus Amama reprehendens Aben-Ezram: quos vide primo ſacrorum Criticorum volumine. Deinde ſepulchri proprium nomen eſt **קֶבֶר**, *cheber*, à **קָבַר**, *ſepelire*; nec *sheol*, pro uno uſurpatur, nam in ſacris Bibliis etiam commemoratur **מִטָּה שְׁאוֹל**, *infernus deorum*, ideoque præter *sheol*, aut ſoſſam ſuperficiæ terræ proximam, eſt locus ſive animorum ſtatus *depreſſior*. Ac ridicula eſt ratio, quam petunt hæretici ab etymologia quaſi ſepulchrum ſit *sheol*, quia poſtulat cadavera, à **שָׁחַ**, *petere*; ut enim terra corpus, ita additior locus petit ſpiritum. Rurſus *sheol* non ſignificat ſepulchrum Gen. xxxvii. 35. quoniam Jacob ſibi perſuaſerat filium non ſepultum, ſed à mala fera diſcerptum. Conjectura autem R. Jarchi eſt nimis ſutilis; nam Onkelos habet, *Apud filium meum*; ideoque optima eſt verſio Hieronymi, & ſalluntur Grotius, & Voſſius. Etiam Druiſus probat Hieronymi verſionem, demonſtrans particulam **אֵל**, proprie eſſe *Ad*. Denique in Pſalmo xv. *sheol* non poteſt ſignificare ſepulchrum; etenim ſepulchrum ſignificant partim ea verba præcedentia, *Caro mea requieſcet in ſpe*, partim ſequentia, *Nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem*: nec anima ſepulchro clauditur. Vide Lorinum in hunc Pſalmum, & in 11. Act. Fruſtra reponunt Calviniſtæ, *Animam*, accipi aliquando pro corpore. 1. Quia de corpore mortuo, & ſeparato ab anima hoc dici nequit. 2. Quia etſi hebraicum **שָׁחַ**, *nepheſ* illam ſignificationem admittat, hanc non patitur græcum **ψυχή**, quod habetur Act. 11. 27. tandem quia caro ibidem designatur proprio nomine, *ἡ σὰρξ*, *caro mea*. Atque his abunde ſatiſfactum eſt argumento primo, & iis quæ in gratiam Phereponi addidi adverſus Serrium. Brevi dicam; *Sheol* eſſe ſepulchrum ſoſſam, *τὸν τάφον*, non nego; nec damno Ariam Montanum, Pagninum, Steuchum: eſſe ſolummodo ſoſſam ac tumulum, id nego.

At alterum ſic refellitur. Nullibi invenies, quod equidem ſciam, *ad* accipi pro ſepulchro. Innumera apud profanos Scriptores invenies loca, ubi hoc nomine designatur receptaculum animorum. Lege Homeri Odysſæam lib. xi. & invenies *Aden* eſſe locum, in quo degabat anima Agamemnonis, Patrocli,

Hh

Anti-

17.
Solutio 2.

Antilochi, Achillis. Hinc fabulam suam finxit Virgilius de Aeneae ad inferos descensu: hinc etiam Elysi, moenia Ditis, ac Tartara. Nec sequitur antiquos Patres fabulas graecas fuisse imitatos; nam e contra, quae in Graecorum libris narrantur, de nostris translata sunt, permixtis aliis rebus futilibus ac superfluis; ut docet Ambrosius de Bono Mortis cap. 10. Et quidem universam Graecorum Theologiam esse sacrorum librorum depravationem, demonstrat Daniel Huetius in Demonstrat. Evangelica, ipsemet Vossius in erudito Opere de Theologia Gentilium, sive de Origine Idolatriae, ne commemorentur quisquiliæ nostrae collectae cap. 1. hujus libri. Profecto *ἄδης* nequit inter fabulas amandari, quoniam extat in Scripturis sapissime, ac in ipsis locis citatis Genes. xxxvii. 35. Psalm. xv. 10. Act. ii. 27. Fallitur solemnissime Vossius derivans *Ἄδης* ab *אדמה*, terra. Derivatio est ab *עדן*, Eden, quo nomine appellatur Genes. ii. 8. Paradisus voluptatis: quod præter vocabulorum similitudinem commonstrant verba Christi Lucae xxi. 43. *Hodie mecum eris in Paradiso*; nam hoc in loco veteres omnes Eden intelligunt, id est, Receptaculum animorum, & locum tranquillitatis, ubi animæ ante Christi mortem asportabantur. Atque hinc intelligimus Christum descendisse ad Lymbum Patriarcharum, eisque felicissimo completæ Redemptionis nuncio, ac præsentia sua gaudium maximum attulisse, & pio latroni præstitisse quod paulo ante promiserat: quamquam an istuc recepta fuerit latronis anima, non sit adeo certum, ut dixi libro iii. cap. 9. Hinc quoque infertur nugari hæreticos circa vocabulum *ἄδης*, ut suadeant imperitis descensum Christi ad inferos, & *Lymbum* veterum Patrum esse commentum scholasticum. Secundæ itaque argumentationi hoc modo satisfecerimus.

18. Tercio autem argumento hoc habeto
Solutio 3. responsum. Perdifficilis est locus Petri, Epist. prima cap. iii. 19. *His, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca.* Hunc locum Irenæus, Hermas, & Clemens Alex. 3. Strom. ita accipiunt, quasi Christus apud inferos prædicaverit, & baptismum cotulerit. Theodorus Abacura Opusc. 17. ait Sanctos credentes Christo advenienti ad inferos baptizatos aqua, quæ ex latere Divino pro-

fluxit resoluta in elementum. Vide Cotelerium Tom. i. PP. Apost. pag. 118. S. P. Aug. Epist. 99. ad Evodium, nunc 164. interpretatur hunc locum, de prædicatione facta à Christo spiritu divinitatis etiam incredulis tempore Noe, dum in carcere corporis detinerentur. Non video cur hanc interpretationem rejiciat lib. iv. de Christo Bellarminus. Etenim versu proximo ait Petrus: *Quod & vos nunc similis formæ salvos facit baptismus, &c.* Comparat ergo Arcam Noe Ecclesiæ: octo animas, quæ salvæ factæ sunt per aquam, baptizatis; & incredulos quibus per internas revelationes Christus in spiritu prædicavit poenitentiam, Gentibus, quibus annuntiatum est Evangelium. Confirmat hanc interpretationem, quod legitur Lucae xvii. 26. Eam probat D. Thomas iii. P. q. 52. art. 2. Quid ergo in Augustiniana interpretatione aut abstrusum, aut repugnans? Ea est ceteris omnibus planior, licet Augustini singularis modestia non sine hæsitatione eam tradat: & nisi hanc prædicationem ad Christum migrantem ad inferos referamus, nulla occurreret in Epistola Petri difficultas: neque hoc loco demonstramus descensum ad inferna, sed ex 2. cap. Act. ex Psalmo 15. ex traditione. Si dicas Christum post mortem prædicasse spiritibus incredulis ad increpationem, aut iis, qui in carcere purgatorio detinebantur latum attulisse nuncium, ob auctoritatem Damasceni, aliorumque Patrum non repugnabo. Ob varias ergo de hac prædicatione sententias temere & impudenter asseritur descensum Christi ad inferos derivasse ex Platoniorum Philosophia.

Ad postremam argumentationem respondere oportet in hunc modum. Descensus ad inferos habetur in Symbolo Cyrilli Hierosolymitani Catech. 4. ubi legitur: *Passus, crucifixus, sepultus, descendit ad loca inferna, eis tamen vivis.* Floruit autem Cyrillus circa annum 370. Extat & in Symbolo Epiphani, qui floruit circa annum 390. lib. 3. adv. hæres. in Compendio Fid. Cath. Falsum est ergo, quod inquit Vossius, Patres nunquam hoc dogma agnovisse, & in omnibus Symbolis omitti. Imo est in Symbolo etiam Arianorum proposito in Concilio Ariminensi anno 359. Nam inter Arianos erat secta Lucianistarum, de quibus Epiphanius in Ancorato, qui animam Christi impugnabant: altera, quæ opponebatur Apollinario, Acacianorum, qui

19.
Solutio 4.

animam Chriſti non denegabant, & ſcribebant Symbolo Ariminenſi. Igitur Nicenum Symbolum definiens Chriſti divinitatem adverſus totam Arianorum familiam appoſuit *Omoouſion*, nec fuit neceſſe etiam addere, quod Ariana ſecta admittebat, maxime quia ſi Chriſti divinitas eſt eadem ac Patris, gerere non potuit vices animæ, quam triftitia, & dolore affectam teſtatur Scriptura. Quare dum Chriſto tribuitur Divina natura, & vera paſſio, etiam conceditur anima capax paſſionis: nec male Ruſinus, ut vidimus, ait deſcenſum animæ ad inferos intelligi in verbis præcedentibus, *mortuus, & ſepultus eſt*. Additum ergo *deſcendit ad inferos*, ad majorem Apollinaristarum confutationem; nec negandum eſt Symbolo ab Apoſtoliſ edito aliquas particulas ſubſtantiam doctrinæ non immutantes occaſione poſteriorum hæreſum fuiſſe adjectas. His Voſſio, Pherepono, horumque prædeceſſoribus hæreticis per nos abunde reſponſum eſt.

Manet ergo inconcuſſum Catholicum dogma de Chriſti ad inferna deſcenſu, quem prænuntiavit Pſalmographus, prædicavit in Actibus Apoſtolicis Petrus, & confirmavit traditio Patrum exploratiſſima. Aperta ſunt teſtimonia Irenæi lib. v. adv. H. cap. 26. Tertulliani de Anima cap. 32. Athanaſii de Salut. Adv. Chriſti, Hilarii Pictav. in Pl. 53. & 134. Cyrilli Jeruſolymit. Catech. 4. S. P. Auguſtini in Pſal. 83. & de Civit. Dei xx. 15. Hieronymi in cap. 2. Jonæ, Leonis Magni ſerm. 8. de Paſſione Dom. & aliorum: quorum verba, cum negare non audeant heterodoxi, non eſt, neceſſe ut exſcribantur. Igitur Chriſtus, ut lib. 1. Epift. 4. canit celeberrimus Poeta Franc. Petrarcha,

*Tartara victor
Ingreſſus, claſſo poſuit ſua membra
ſepulchro
Vi repetens, ſecumque trahens felicia
Patrum
Agmina, & exhaustas longis cruciatibus
umbras.*

V. ARTICULUS.

20. In v. articulo, *Tertia die reſurrexit* Articulus 5. *à mortuis*, conveniunt omnia Symbola; nam ſi Chriſtus non reſurrexit, vanam eſſe fidem noſtram affirmat Paulus 1. ad Corinth. xv. 17. At reſurrectionem Redemptoris teſtes innumeri confirmarunt, milites cuſtodes ſepulchri, mulieres, quæ venerant ad monumentum, Angeli calorum, Diſcipuli, qui
R. P. Berti Theol. Tom. IV.

vulnera Chriſti palparunt, ipſe Dominus per dies quadraginta apparens eis.

Dicitur Chriſtus reſurrexiſſe *tertia die*, non *poſt diem tertium*; nam ipſum triduum nondum completum fuerat, quippe Dominus per tot horas inter mortuos delituerat, quot dies poſt reſurrectionem in terris permansiſt, ſcilicet quadraginta, computandis à velperis ſeræ 6. ad diluculum proximæ Dominicæ. Diſſentiunt Auctores in assignando tri- duo ſepulturæ hujus. Alcuinus, & Paulus Foroleſempronienſis laudati à Corn. à Lap. in cap. xii. 40. Matth. videntur diſſerre Dominicam Reſurrectionem ad velperam 2. ſeræ. Nonnulli Græcorum uno die Chriſti mortem anticipant. Ipſe Cornelius à Lapide putat Evangelistas dies numerare Romanorum more à dimidio noctis, At non opus eſt hiſce commentationibus. *Ad integrum diem pars primi noviffima, & pars tertiæ prima cucurrit*: ait ſerm. 1. de Reſurr. S. Leo, ac ſimilia lib. iv. de Trinit. cap. 6. & q. 6. Epift. 49. S. P. Auguſtinus. Ita unus dies totus, reliqui ſecundum partes præterierunt; ut recte Comment. in Matth. Eſtius. Etiam Porphyrius in Qq. Homericiſ ait: *Qui vefpere domum venit, mane autem diei tertiæ exiit, dicitur tertia die iſſe peregre*. Si opponas, legi apud Matthæum citato loco: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus ſic erit filius hominis in corde terræ*; dico dies, & noctes præpoſitos ſignificare diem naturalem, qui apud Hebræos ea circumlocutione ſignificatur, ut liquet ex 1. Genef. verſu 5. Idem eſt igitur *tribus diebus ac tribus noctibus*, ac *tertiæ diei*, per tria dienoctia, inquit Grotius. Hanc periphrasi agnoſcit citato loco Eſtius.

Reſurrectio Chriſti propria ejus virtute peracta eſt, habebat enim potestatem ponendi animam ſuam, & iterum ſumendi eam; Joan. x. 18. ideoque dicimus *Reſurrexit*, non, *ſuſcitatus eſt*; ſicut de Lazaro idem Joannes xxii. 1. Quamquam & Pater reſuſcitavit Filium, in quantum tota Trinitas id operata eſt, ſurrexitque Filius Divina illa vi, quam habet ex ſempiterna generatione, ut dixi lib. vii. cap. 9. Reſurrexit autem Chriſtus *in carne vera*, inquit S. P. Auguſtinus ſerm. 214. num. 8. ac proinde hoc articulo damnamus hæreſim Appellatarum, qui apud Tertullianum de Præſcript. aſſerebant Chriſtum in deſcenſu fideream ſibi carnem contextiſſe, & in reſurrectione eam reddidiſſe ſingulis
Hh 2

21. An ſurrexerit Chriſtus, tertia die & non poſt tertiam diem.

22. Reſurrectio Chriſti propria virtute peracta.

elementis, à quibus fuerat mutuatus; in ascensu autem ad caelos, aeri quoque dedisse corporis sui partem, atque ita carne ex quatuor elementis compacta, cuique horum restituta, in caelum solo spiritu rediisse. Denique ut in passione docuit nos Christus quid toleremus; ita in resurrectione, ait S. P. serm. 113. *ostendit quid speremus.*

VI. ARTICULUS.

23. *Articulus 6.* Sequitur, *Adscendit ad caelos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.* Et in hoc articulo symbola quaeque conveniunt: aliqua tantummodo omittunt postremam vocem; quod habeatur etiam in articulo primo.

Adscendit Christus elevans, quod suscepit ex nobis, in caelum; inquit S. Pater de Symbolo ad Catech. cap. 7. & idcirco adscendit ratione naturae humanae, sicut descenderat de caelis eandem assumens. Hunc ascensum factum propria Christi virtute, indicant ipsa verba; quamquam & non repugnat dici in caelos assumptum, ea ratione, qua diximus suscitatum: nam & initio Act. Ap. legitur, *assumptus est.* Hinc refellitur praedicta haeresis Apellis ab Epiphanio adversus Her. & ab Aug. de Fide & Symbolo, si enim in caelos assumptum est terrenum corpus; illud in substantiam elementorum non est resolutum.

24. *Cur dicatur ad caelos.* Melius dictum est *ad caelos*, quam *in caelum*, primo quia hoc pacto notatur discrimen inter ascensionem Christi, & raptum Eliae, qui 1. Mach. 11. 58. dicitur *Receptus in caelum*, id est, in locum ignorum ac sublimem: deinde, quia Ecclesia ait in Praef. Pent. *Qui ascendens super omnes caelos, &c.* Ubi igitur habetur *in caelum*, (ut in Symbolo Niceno, & Act. 11. 34.) ibi *caelum* sumitur pro firmamento ac sede Beatorum; quod juxta Tychonem à nobis distat semidiametris decies novies millenis, & decies millenis secundum Mersennium. Atque ita lapis à firmamento dimissus, si minuto quolibet leucam conficeret, nec centum annorum intervallo ad nos perveniret. At missis Astro-nomicis tricis; ex quo Christus ascenderit super omnes caelos, sequitur falsam esse opinionem Seleucianorum, qui post Hermogenem affirmarunt corpus Domini nostri in sole fuisse collocatum, accipientes occasionem ex Psal. xvi. 11. 5. *In sole posuit tabernaculum suum*; ut scribit H. 59. Augustinus. Verum versiculus ille Psalmi in hebraeo legitur, *soli posuit tabernaculum in eis*, id est,

in caelis: in lxx. autem & in Vulgata est figura *hypallages*, inquit Tirinus, hoc est, oratio inversa vice profertur, velut cum dicimus, *dante classibus auros.* Mystice ab Augustino in Psalm. xli. v. num. 3. refertur ad uterum Virginis thalamum Divini Verbi.

25. *Sedere ad dexteram Patris non ita accipiendum est, quasi Pater humana forma sit circumscriptus, ut monet idem Augustinus de fid. & symb. cap. 7.* Nam qui ita sentiant, Deo corporalia membra tribuunt cum Anthropomorphitis à me refutatis lib. 11. cap. 2. *Dextera Patris* significat primo sempiternam felicitatem, ut *sinistra* in Cant. 11. 6. commoditatem terrenam: ac propterea commentitium est temporale regnum Chiliastarum. Deinde Patris *dextra* opponitur *sinistra* reprobis, summae scilicet miseriae. Tercio eadem vox designat judicium Christi potestatem, de qua Matth. ult. 18. *Sedere* dicitur Christus, ne quis opinetur collocatum in caelis assumptam carnem vacuum sensu, & veluti *vaginam* exempta persona, ut quidam apud Tertullianum de Carne Christi. Non certam membrorum positionem ea vox significat, sed perennem habitationem, quo sensu consuetum est dicere, *In illa patria sedet per tres annos.* Ita S. Pater de Symb. ad Catech. cap. 4. Non ergo haec repugnant verbis Stephani Act. vii. 55. *Video caelos apertos, & filium hominis stantem à dextris Dei.* Hic ostenditur Christum in caelis permanere, & gerere sollicitudinem nostri: quod liquet ex 1. Joannis cap. 11. 1. & ex Epist. Pauli ad Hebraeos ix. 24. ac xii. 2. Sed haec de sexto articulo, nunc septimum explicemus.

VII. ARTICULUS.

26. *Articulus 7.* Tam Romanum, & vulgare, quam Aquilejense, & Orientalia symbola habent, *Inde venturus est judicare vivos, & mortuos*, faciente Dupinio. Rufinus etiam, ait Vossius num. 38. nullum discrimen aperit; quamquam Venantius Fortunatus paululum haec immutet, simpliciter habens, *Judicaturus vivos, & mortuos.*

27. *Probatum futurum judicium.* Itaque primo credimus futurum judicium adversus detestandum errorem Borborianorum, Florianorum, & Procliniatarum, qui negarunt apud Philastrium ullum fore post hanc vitam judicium, contra apertissimam auctoritatem Matth. xvi. 27. xxvi. 64. Act. xvii. 31. Apocalyp. xx. 11. &c. Venturus est idem Christus in quantum filius hominis, in assumpta scilicet humanitate. Ita

Ita Joan. cap. v. 22. & 27. Hinc intelligimus quod ſcriptum eſt, *Pater non iudicat quemquam*, nimirum ſecundum aſpectabilem formam, quam ſolus Filius ſibi per ſacramentum Incarnationis uni- vit. Videſis Auguſtinum Tract. xxi. in Joannem. Particula *inde* commonſtrat iudicem venturum de cœlis, lucida nube circumdatum, atque apparatu majeſtatis, quemadmodum aſcendit in cœlum: ita Act. i. 11. Hinc commone- mur, ne ullam habeamus fidem Pſeudo- prophetis, & Antichriſto, ex loco igno- to prodeuntibus; vide Matth. cap. xxiv. 26. 27. Comites illi aſſuturos An- gelos, Apoſtolos, omneſque Sgñctos ha- beamus Matth. xxv. 31. Lucæ xxi. 30. & i. ad Corinth. vi. 2. Certum eſt Apoſtolos, ac Martyres, cæterosque Sgñctos iudices aſſeſſuros, redarguentes improbos exemplo, probantes ſenten- tiam iudicis, & Chriſto tanquam mem- bra Capiti, ac Magiſtratus adharentes ſummo Principi. Apoſtolos, & qui vo- luntariam ſuſceperunt paupertatem præ- cipuo quodam titulo mundum iudica- tuos videtur colligi ex Matth. xix. 28. an quia eminentiori loco ſeſſuri ſint, an quia & ipſi ſententiam proferent, Theo- logi ac Patres non conſentiunt. Paſſio- nis Chriſti tempus in iv. articulo ex- preſſum eſt; at non in ſeptimo tempus iudicii: cum non ſit noſtrum *noſſe tem- pora vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate*, Act. i. 7. Inſaniunt itaque deſinientes ætatem mundi poſtremam, ac diem illam, quam Matth. xxiv. 36. noluit hominibus patefacere. Sed illo- rum curioſitatem atque audaciam fræ- nare ſtudi libro xi. cap. 8.

28.
iudicabun-
tur vivi, &
mortui.

Judicandi erunt omnes tam *vivi*, quam *mortui*. S. Pater de fide, & ſym- bolo cap. 8. & de ſymbolo ad Catech. cap. 14. per *vivos*, & *mortuos* intelligit juſtos & peccatores; ſive illos, qui tem- pore adventus Chriſti adhuc vivent, & qui in hoc adventu reſurgent. At Ru- ſinus per *vivos* intellexit animas, per *mortuos* corpora. Juxta interpretatio- nem Auguſtini dicimus omnibus ante tribunal Chriſti eſſe comparandum, nec excipimus parvulos decedentes ſine bap- tiſmate: de quibus plura lib. xiii. cap. 8. Quando Joannes iii. 18. ait jam eſſe iudicatos qui non credunt, & Patres aliqui affirmant iudicandos dun- taxat, qui in religione verſantur; id ac- ci- piendum eſt vel de iudicii diſcuſſione, vel de privatione vitæ æternæ, vel de ordinatione, decretoque Divino; ut ſenſus ſit infidelibus jam eſſe ſtatutam gehennam, nec in iudicio diſceptan-

dum cur accenſeantur cum reprobis; in eos tamen ſententiam eſſe pronun- tiandam, eosque pro qualitate peccato- rum eſſe mulctandos. Juxta expoſitio- nem Ruſini apparet etiam extremi iudi- cii finis, nempe, ut unusquisque *reſe- rat propria corporis prout geſſit ſive bo- num, ſive malum*, ut inquit Ap. 2. ad Corinth. v. 10. Præcipuus tamen finis eſt Dei gloria, Chriſti exaltatio, & fe- lix conſummatio principatus ac regimi- nis hujus Eccleſiæ: de quo fine idem Apoſtolus in i. ad Corinth. xv. 24. & ſeqq. Hoc articulo etiam rejicimus ſa- talem neceſſitatem inductam à Gnoſti- cis; non enim iudicio ſubjiciuntur quæ eveniunt absque arbitrii libertate, ut di- ſputant adverſus Valentinianos Clemens Alex. lib. 2. Strom. & in 2. Apologia S. Martyr Juſtinus. Hæc de ſeptimo articulo; reliquos perſequamur.

VIII. ARTICULUS.

Proximus eſt, *Credo in Spiritum ſan- ctum*. In Aquilejenſi omittitur creden- di verbum; quod tamen extat in Gra- cis, apud Auctorem Hiſt. ſymboli Ap. p. 262. & falſus eſt hæc in parte Dupi- niuſ: conſentiunt quoque vetuſta Gal- lorum, & Belgarum ſymbola. Ubi omiſ- ſum eſt, ſuppleri debet ex initio, prout indicat particula *Et* appoſita in ſym- bolo Ruſini, & apud Auguſtinum de ſym- bolo ad Catech. cap. v. num. 12.

29.
Articulus 8

Repetitur ergo verbum credendi, ne quis à fide in Chriſtum filium Dei, & ſuæque Patrem, diſjungat Spiritum ſan- ctum: cum & ejus explicita fides ad æternam ſalutem neceſſaria ſit, ut con- ſtat ex concione à Paulo habita Epheſi Act. xix. 2. Conſideranda eſt quoque vis illius particulæ *In*, quæ, ut conſtat ex Articulo 1. & 2. demonſtrat hujus Spiritus divinitatem. Hæc de cauſa, ut acute animadvertit Ruſinus, hæc pro- poſitio articulo proximo non præmitti- tur, quoniam Eccleſia non eſt Deus, ſed Deo congregata. Tam ergo exigua vo- ce ſignificatur in tribus Perſonis, ait ci- tato loco Auguſtinus, *una natura, una ſubſtantia, una potentia, ſumma æqua- litas, nulla diſviſio, nulla diverſitas, per- petua charitas*. Atque ita reſelluntur Macedoniani, & Pneumatomachi, qui negarunt Sancti ſpiritus divinitatem. Perſtringuntur eadem ratione Gallica Catecheſis Calvinistarum, & Clypeus Fidei Genev. ubi traditur adorandum eſſe ſolum Patrem in nomine Filii; nec- non Philippus Melanchthon qui in Lo- cis Theolog. negat in Spiritu ſancto ha- beri

30.
Explicantur
verba Credo,
& in,

Hh 3

ber

beri perfectam divinitatem. Rejicitur & Petri Abaelardi insignis error, de quo in Tom. 2. pag. 137.

31.
Nomen Spiritus
quid
dicat.

Nomen *Spiritus* tribuitur tertiæ personæ, primum quia cum ab illa nulla alia procedat, nequit habere peculiare nomen, quod relativum sit ad personam à se procedentem: deinde quia nomen istud *Spiritus* distinguit hanc personam à prima, & secunda, quæ sunt unum, ut inquit Theologi, principium spirans: atque ita profitentes credere nos in tertiam Personam, iterum anathematizamus Sabellianos. Hoc nomen *Spiritus* etiam processionem tertiæ Personæ à prima & à secunda demonstrat, quemadmodum explicatum est lib. VIII. cap. 21. ideoque propugnamus adversus Græcos dogma Romanæ Ecclesiæ; de quo eodem libro cap. 18. Hinc Spiritum appellamus *sanctum*, quoniam ejus inhabitatione remittuntur peccata, & anima sanctitate exornatur; ideoque detestanda est blasphemia Theodori Beze scribentis in Confess. punct. 4. art. 10. Spiritum sanctum æque ac in justis permanere in iis, qui turpissimis sceleribus inquinantur. Ex quo autem in justis habitet sanctitatem impertiendo, & spiritum innovando, recta ratione damnamus Novatores, qui negant inhaerentem justitiam.

IX. ARTICULUS.

32.
Articulus 9.

Nonus est, *Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem*. Aquilejense, & Orientalia non habeant *Catholicam*, & quæ deinceps sequuntur. Hæc tamen jure meritoque adjecta sunt. Nam vox illa *Catholicam* extat in antiquissimo symbolo Alexandri Episcopi Alexandrini apud Theodoretum lib. 1. cap. 4. in utroque symbolo Epiphani in Ancorato: cumque Alexander Episcopus Alexandrinus floruerit ante annum 325. aut circa hæc tempora, errat Franciscus Picus assumens sententiam de *Ecclesia Catholica*, tempore Nicænæ synodi, hoc anno celebratæ, nequaquam apparuisse. Reliqua adversus Schismaticos dicuntur apposita: sed omnia in solo *Ecclesia* vocabulo continentur: nam ipsa est *Ecclesia Sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia Catholica, contra omnes hæreses pugnans, &c.* inquit S. P. de symb. ad Catech.

33.
Unde vocabulum Ecclesia.

Ecclesia sic appellata ab ἐκκλησία, evoco, est aggregatio fidelium, quos de rebris gentium Deus vocavit in admirabile lumem suum, ut in unum cœtum coadunati teneant eandem fidem, de-

gant sub eodem capite, eademque participant sacramenta. Cur huic articulo præpositio *In* non addatur, dixi paulo supra ex Rufino. Nunc ex ipso nomine *Ecclesiæ* colligimus credere nos unam Christianorum congregationem à Jesu Christo institutam, & ab Apostolis per orbem terrarum divulgatam, non incertis privatisque documentis directam, neque invisibilem & occultam; sed præditam salutaribus fidei morumque regulis, certisque distinctam characteribus, id est, doctrinâ, sacrificio, cultu, Pastorum ordinatione ac regimine, sanctitate morum, & Apostolica originis antiquitate. Firmissime itaque tenemus Ecclesiam hanc non extare apud Protestantes, qui illam constituunt in occulto cœtu electorum, negantque Apostolicæ Cathedræ auctoritatem, Sacerdotum ordines ac ministeria, & excogitatis pro libidine dogmatibus ac institutionibus non Apostolos habent auctores, sed Apostatas, ejectos, turpissimisque flagitiis contaminatos.

Hanc *Ecclesiam* singulari numero appellamus, quoniam debet esse *una*; quod explicationis causâ addidit symbolum Nicænum, & Constantinopolitanum. Alexander vero Alexandrinus citato loco majori emphasi ait, Μίαν, ἁ μὴν, ἑνὴν, & unicam. Hæc Ecclesiæ unitas est conspiratio omnium fidelium in eadem fide, ac doctrina; quamobrem segregati sunt ab Ecclesia omnes manifeste hæretici: & idcirco Rufinus scribit, quod docuit Marcion, quod Manichæus, quod Paulus Samosatenus, quod Arius, quod cæteri hæretici, commonstrare quomodo horum sectæ non Ecclesiam constituent, sed *concilium vanitatis*. Præter unionem doctrinæ, character Ecclesiæ est unio membrorum inter se, & cum mystici hujus corporis Capite, id est, Romano Pontifice. Hæc de causa separatos ab Ecclesia Novatianos dolet Ep. 43. ad Cornelium Papam S. Cyprianus. Idem scribit de Donatistis lib. 2. contra Parmenianum Optatus. Econtra S. P. Augustinus in libris de Baptismo impense eundem Cyprianum commendat, quod ebulliente controversia de Rebaptizandis, nunquam passus sit invehi schisma, & fidei charitatem disrumpi. Vide lib. 2. de Baptismo contra Donatistas cap. 6. Assentiendum propterea est Bellarmino lib. III. de Eccl. cap. 5. aliisque plurimis segregantibus ab Ecclesia non solum hæreticos, verum etiam schismaticos.

34.
De unitate
Ecclesiæ.

Præ-

Et de San-
ctitate Ec-
clesiæ.

Præterea Ecclesia dicitur *Sancta*.
I. ratione doctrinæ, cum in Ecclesia
nihil à ſupremo Rectore proponatur
quod non ſit pium, honeſtum, forman-
diſque bonis moribus conſentaneum.
II. ratione Inſtitutoris, qui nobis factus
eſt redemptio, & ſanctificatio, ac mem-
bris ſibi per fidem unitis, dummodo apte
ſe diſponant, juſtitiam ac ſanctitatem im-
pertitur. III. ratione Sacramentorum,
quæ digne diſpoſitis conferunt remiſſio-
nem peccatorum, & gratiæ augmen-
tum. IV. ratione antiquorum rituum,
quibus Dei, Sanctorumque cultum Ec-
clesia promovet. V. ratione plurium
membrorum, id eſt, fidelium, qui vi-
vunt vitam cœlibem, incontaminatam,
atque honeſtiſſimam. Jure ergo meri-
toque ſcripſimus cap. v. non extare
apud Heterodoxos, qui flagitioſam vi-
tam approbant, Eccleſiam Chriſti.

35.
Unde Eccle-
ſia Catholica.

Deinde Ecclesia appellatur *Catholica*,
ſcilicet, univerſalis. *Catholicum* idem
eſt, ac toto orbe diſfuſum; ideoque
non eſt vera Ecclesia hæreticorum, qui
latitant in angulis provinciarum. *Catho-
licam*, (inquit Auctor ſerm. 181. de
Temp. inter Auguſtinianos,) dicit toto
orbe diſfuſam, quia diverſorum hæreti-
corum Eccleſiæ ideo Catholica non di-
cuntur, quia per loca, & per ſuas quas-
que provincias continentur. Apoſtolo-
rum ergo tempore Ecclesia erat Catho-
lica, quia diſtincta à Synagogis limitibus
terræ Chanaan circumſcriptis. Nec
valet quod opponit Voſſius, tunc extra
Palaſtinam fuiſſe aliquos religione Ju-
dæos; nam ſingulis Religionis cauſa Je-
roſolymas conveniendum erat. Inſu-
per Apoſtoli mandatum acceperant præ-
dicandi Evangelium in univerſo mundo,
eratque amplitudinis Eccleſiæ ſpes fir-
miſſima, & aperta promiſſio. Etiam
Catholica appellatur, quatenus nemo,
ubicunque exiſtat, niſi in ipſa Ecclesia
ſalvari poteſt; quia nequit *fructus ra-
mus ab arbore fructus germinare*, ait in
libro de unitate Eccl. Cyprianus. Id-
circo credimus neminem extra Roma-
nam Eccleſiam ſalutem conſequi.

36.
De Sancto-
rum Com-
munione.

Sanctorum communionem Auctor præ-
dicti ſerm. 181. de Temp. refert ad Ci-
ves ſupernæ Jeruſalem, quibuſcum ſo-
cietate, & ſpei communionem tenemur,
ita ut nos de illorum imitatione cogite-
mus, illi autem pro nobis dignentur
Domino ſupplicare. Rejicienda non eſt
hæc interpretatio: cum enim charitas
nunquam excidat, nequeunt ſancti à
nobis ſocietate diſjungi: & ideo credi-
mus illos jam beatitudine perfrui, pro
nobis orare, & à nobis religioſe coli,

adverſus antiquos Millenariorum erro-
res, & recentiorum hæreticorum per-
fidiam. Hæc tamen Sanctorum *Com-
munionem* duo alia ſignificat, id eſt, appella-
tionem fraternitatis, quam invicem
Catholici ſovent, & orationum, bono-
rumque operum, quæ fiunt in Ecclesia,
participationem. In illius fraternitatis
confeſſationem conſueverunt olim no-
vi Episcopi alios electionis ſuæ reddere
certiores per literas, quas appellarunt
Communionis: quarum exemplar extat
Epiſt. 42. Cypriani ad Cornelium Papam,
& viciffim Cornelii ad Cyprianum.
Huc ſpectant literæ datæ fidelibus pere-
gre profeſturis, ut in communionem ab
omnibus Eccleſiis reciperentur; præque
conſuetudo confeſſationis olim de licen-
tia Episcopi advenis demandata, ut nar-
rat de Polycarpo Roman ſub Aniceto
adventante Eusebius lib. v. H. Eccl.
cap. 24. Bonorum orationes cæteris pro-
deſſe, ne alia exempla proferam, de-
monſtrant preces Stephani, & piæ ma-
tris Monicæ lacrymæ.

X. ARTICULUS.

Decimus eſt: *Remiſſionem peccato-
rum*. In tabula Dupinii conveniunt in
hoc articulo quatuor antiqua ſym-
bola. Quidam putant eundem articulum re-
ceptum tempore Cypriani; eoquod de-
ſideretur in ſymbolis Tertulliani, Irenæi,
& Origenis. Nil id ingerit difficultatis;
commemorata enim *Ecclesia*, ſtatim in-
telligitur peccatorum remiſſio: quo-
niam & Eccleſiæ miniſtris data aſt po-
teſtas remittendi, & retinendi peccata,
Joannis xx. 23. & in Eccleſiam coopta-
mur per Baptiſmum, quo remittuntur
ipſa peccata, Act. 11. 28.

Credimus itaque hoc articulo per Ba-
ptiſmum deleri omnia peccata, & legem
Chriſti etiam hoc titulo cæteris eſſe
præſtantiorem, quod habeat expiatio-
nem pro procunquæ flagitio; cum Gen-
tiles viam delendi culpam, & fugiendi
ſupplicium ignorarent, expertes ſacri-
ficiis quibus culpæ reatus abſtergeretur:
cujus delendi vim nec habebant ſacra-
menta veteris legis ſuapte natura: imo
adverſus adulteria, & graviora de-
licta hæc nullum afferebant remedium.
At Baptiſmus omnia proſus peccata
tollit, ut docet Auguſtinus in Ench.
cap. 64. Ad hunc ſenſum innuendum
ſymbolum Nicænum poſuit, *Confiteor
unum baptiſma in remiſſionem peccato-
rum*. Credimus tamen in Ecclesia re-
mitti quoque peccata poſt baptiſmum
patrata, contra Baſilidem, Montanum,
&

37.
Articulus 16.

38.
Quid per
hunc articu-
lum creda-
tur.

& Novatum: quorum primus apud Clem. Alex. libro 4. Strom. volebat condonari tantum peccata ex ignorantia & prater voluntatem commissa: alter, ut inquit Hieronymus lib. 2. adversus Jovinianum, negabat posse renovari per poenitentiam, qui sibi crucifixerunt filium Dei: ultimus, auctore Epiphanio H. Cathar. aiebat nullam spem veniæ lapsis post baptismum relinquere. Fatemur quoque peccata vere dimitti, non tegi duntaxat, damnantes cum Lutherum asserentem art. 2. inter damnatos à Leone X. remanere post baptismum peccata, tum Calvinum scribentem in 111. Instit. cap. 2. §. 11. reprobos nunquam consequi remissionem peccatorum. Venialia peccata etiam eleemosyna & oratione deleri, docet S. Pater de Symb. ad Catech. Ita peccata ante baptismum commissa delentur Sacramento regenerationis: quæ postea patrata sunt, per sacramentalem absolutionem; quotidiana autem ac venialia oratione, jejuniis, eleemosyna. Etiam temporalis scelerum poena per Indulgentias relaxatur. At hæc non nisi baptizatis prodesse possunt, quoniam nequit percipere fructum passionis Christi, qui in morte ipsius baptizatus non est, ut scribit Apostolus ad Rom. cap. 6. Etiam baptismum adultorum præcedere debent debita dispositiones: ut liquet ex Act. 11. 38. *Penitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum, &c.* necnon ex iis, quæ ante baptismum exigebantur à Catechumeno, recensitis à Justino in 2. Apologia, à Tertulliano in libro de Baptismo, & ab Origene hom. 21. in Lucam. Verum, de his dispositionibus pertractavi lib. XIX. c. 4.

XI. ARTICULUS.

39. *Carnis Resurrectionem*, Undecimum Articulus II. scilicet articulum, habent symbola quæque. Aquilejense addito pronomine ait, *Hujus Carnis*. De antiquitate hujus articuli, nec Vossius mullat; annuntiatam quippe resurrectionem ab initio Evangelii, constat ex Act. xvii. 18. ex 1. ad Corinth. xv. & 2. ad Timoth. 2.

40. Non *corporis* dictum est, sed *carnis*; quoniam corpora sunt cælestia, terrestria, & aerea; caro autem designat speciem corporis peculiarem. Recte dicitur à Damasceno lib. IV. de fide Orthodox. cap. 2. anastasis, sive resurrectio, *ἀνστήσις τοῦ πεπρωμένου σώματος*, nova ejusdem corporis, quod ceciderat, suscitatio, sive, ut inquit de Resur. carnis 6. Tertullianus, *recidivatus*. Ipsa Resurre-

ctionis ratio postulat, ut quod morte cecidit, illud excitetur: & ideo pronomen additum ab Aquilejensibus continetur in ipso *Carnis* vocabulo. Apparet hinc error Origenistarum, & Bardesanistarum, qui *Corporis* resurrectionem dicere maluerunt, opinantes non carnem hanc redituram, sed corpus æreum, atque alterius naturæ: de quo errore vide Hieronymum in Epist. ad Pammach. & Oceanum. Rufinus in 1. adversus eundem Hieronymum Inectiva, ut se purget ab hoc errore, affert symbolum Ecclesiæ suæ Aquilejensis, in qua, ut diximus, addebatur pronomen, & digito etiam tangebatur frons, quasi diceretur, *Credimus carnis hujus, quam contingimus, resurrectionem*. Opinonem, quam secuti sunt Origenistæ, vixisse tempore Clementis Romani, non obscure conjectat Auctor Hist. Symboli Apost. cap. VII. n. 40.

Deterrimā viā aberrarunt, qui resurrectionem negarunt penitus: cujusmodi fuere Sadducaei Act. xxii. 8. Hymanæus & Philetus 2. ad Timotheum 11. 17. Basilides, Cerdon, & Apelles apud Tertull. de Præscript. Valentini, Archontici, & Hierarchiæ, apud Augustinum de Hæres. n. 11. 20. 47. Seleuciani, & Procliniatæ, apud Philastrium; alique plures apud Vossium disput. XII. Th. 1. num. 3. Recte Justinus in Exposit. Symboli ait hanc resurrectionem non solum à gentilibus, sed etiam ab hæreticis impugnari. Mover me tanta adversariorum pervicacia ad vindicandum hoc loco Catholicum dogma demonstrando futuram esse resurrectionem, & idem corpus restituendum animæ suæ, licet diversis affectionibus præditum. Leget autem, qui plura desiderat, Tertullianum de Resurrect. Carnis, S. P. Augustinum lib. xx. de Civ. D. cap. 6. 7. 14. 20. 21. lib. xxii. cap. 5. & seqq. serm. 240. & duobus sequentibus, Friderici Nauseas Episcopi Viennensis tres libros de Resurrect. Estium, aliosque Scholasticos in dist. 43. libri quarti, Vossium quoque citata disput. XII. & XVII. Nos satis esse arbitramur tria, quæ proxime sequuntur, asserta.

41. Asserto primum futuram esse corporum Resurrectionem, quod proba auctoritate utriusque testamenti, Patrum traditione, confutatione Gentilium, & ratione Theologica. Et loca quidem prioris testamenti afferenda sunt adversus submorfos quosdam Recentiores, qui etsi Resurrectionem fateantur, negant hanc evinci ex libris legis veteris. Jo-

41. Error negantium resurrectionem.

42. Probatur futuram primum esse resurrectionem.

bus enim XIX. 25. ait, Scio quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum: & rursus circumdabor pelle mea, &c. Psalmus XI. 9. Nunquid qui dormit, non adjiciet, ut resurgat? & CIIII. 29. Auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur. Emittere spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terræ: de quo loco plura adversus Sadducæos R. Manasses ben Israel in lib. de Res. mort. Esaias XXVI. 19. Vivent mortui tui; interfecti mei resurgent: expergimini, & laudate qui habitatis in pulvere. Ezech. XXXVII. 12. Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de tumulis vestris, popule meus: & scietis quia ego Dominus, cum dederō spiritum meum in vobis, & vixeritis, &c. Daniel XII. 2. Et multi de his, qui dormiunt in terræ pulvere evigilabunt: alii in vitam æternam, & alii in opprobrium, ut videant semper. Oseas denique XII. 14. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua, & mors, morsus tuus ero inferne.

43. Objectiones ex SS. Scriptura. Mercerus, Grotius, Vossius, Manasses Ben-Israel, & Rabbiorum complures negant resurrectionem probari ex cap. XIX. Jobi, ob diversum sensum quem exhibent hebræa, Scio quod Redemptor meus vivit, & novissimo surget super pulverem, & postquam pellem meam corroserint hanc, rursus illa circumdabor. Ait ergo Job duntaxat, posse Deum restituere pristinam formam corpori ejus morbis, vermibusque prope modum exeso. Verba Esaiæ, & Ezechielis explicantur à viris doctis de insperata liberatione Israelitarum, qui ob summas calamitates mortuis æquiparantur. Reliqua nunquam adversus Sadducæos ab antiquis Rabbiniis prolata sunt, quod nullam vim ad eos revincendos viderentur habere. Ex veteri itaque Testamento minime probatur resurrectio mortuorum. Imo occurrunt ibidem aliqua, quibus hæc resurrectio oppugnatur. Nam Pl. I. 5. legitur: Non resurgent impii in judicio; & LXXVII. 39. Et recordatus est, quia caro sunt, spiritus vadens, & non rediens. Job resurrectionem negat cap. XIV. 7. Lignum habet spem; si præcisum fuerit rursus vireſcit, & rami ejus pullulant. . . . Homo vero cum mortuus fuerit, & nudatus atque consumptus, ubi quæso est? Ecclesiastes autem cap. III. 19. inquit: Idcirco unus interitus est hominis & jumentorum, & æqua utriusque conditio. Hæc & alia his consimilia corporum re-

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

surrectionem potius evertunt, quam evincant.

44. Solutiones. Verum ex adverso reponimus, sensum Jobi optime à Latino interprete expressum. Ut enim mittam quod observat Didacus à Stunica nostri Ordinis, Comment. in Job. pag. 306. facile commutari quiescentes literas, אדני, nec mirum esse, si ponitur יקום, surget, pro אקום, surrecturus sum: Vulgata cum hebraico textu non pugnat. Illorum quippe verborum, Redemptor meus novissimo surget super pulverem, sensus est, inquit in hunc locum Guillelmus Estius, Surget ad suscitandum sua præsentia mortuos in die judicii, quod ex subjectis verbis est manifestum. Hanc Estii expositionem probat etiam Codurcus. Præterea si ad Christum Redemptorem textus referatur; annon prædicatur aperte resurrectio Salvatoris, qui primitiæ fuit dormientium, ut explicat etiam Clarius? Referri autem ad Christum, qui resurrectione sua nostram repromisit, cum ipsa Lectione hebraica manifestum est, tum Græca, & Syriaca: quarum una habet, Scio enim quia æternus est, qui me resoluturus est super terram ad resuscitandam cutem meam: altera, Ego quidem scio, quod Salvator meus vivens sit, & in consummatione super terram appariturus. Vide Biblia Waltoniana Tom. III. p. 41. Denique Jobum non loqui de sola vermium corrosione, sed de resolutione proprii corporis in pulverem, post quam ait carnem suam jam contritam, macieque solutam fore resuscitandam, tria commata ostendunt: primum est, ואחר נקפו עורי ואה, Et postquam, pellem meam contriverint hanc, ubi non solam cutis corrosionem, sed omnimodam corporis corruptionem demonstrat verbum נקפ, quod est confringere, occidere, excutere: unde Angelorum versio apud Sixtinum Amama in Antibarbaro est, Etiamſi post pellem meam, hoc corpus destruant; & Scholia Genevensia, Quand mesmes il me reduiroit à plus grand extrémité, & que je seroy du tout consumé. Itaque ex ipsa Novatorum expositione Job non solum sperabat restaurationem cutis, sed & resurrectionem corporis penitus consumpti, & emaciati. Alterum est illud, יקום על עפר, surget super pulverem, quod volunt ad Redemptorem referri. At עפר, non cutem disruptam atque corrosam significat, sed terram, minutumque pulverem; ideoque sensus est, potentiâ Domini non solum

corrosam carnem restituendam, sed etiam suscitandum corpus, posteaquam redierit in pulverem. Tertium est, **אחור אלון**. Videbo Deum meum; nam **אחור**, non est experiri Divina beneficia corporis sanitate, sed *videre, mente intueri, & contemplari*, & consequenter exprimitur visio Dei, in carne surrecturis repromissa. Atque ita ex hebraico textu, quem tam mirifice extollunt Sectarii: comprobatur sensus Vulgate. Nisi ergo Mercerus, Grotius, Amama, Vossius, & alii subscribere velint Augustino, qui libro XXI. de C. D. cap. 29. ait, *Job, sicut in exemplaribus, quae in bebraeo sunt, invenitur, resurrectionem carnis sine dubio prophetauit*; audiant saltem commilitonem suum, Sebastianum Munsterum scribentem in hunc locum, *Aperte adstruitur resurrectio mortuorum: & quod hic habet Castalion, Christi resurrectio, quam hominum resurrectio sequetur.*

45.
Objicitur
Prophetia
Ezechielis &
Solvitur.

Saltem Prophetiam Ezechielis non posse accommodari soli Israelitarum restitutioni probat Manasses Ben-Israel, quia Propheta collectionem populi ibidem praenuntiat parabolâ duorum lignorum, in quorum uno scriptum erat nomen Ephraim, in altero Juda: & quia manifeste sepulchra, cadavera, & spiritus vitae ibidem commemorantur. At dato tam ab Esaia, quam ab Ezechiele annuntiari restitutionem regni Israel sub resurgentium ossium imagine: consequitur etiam ipsam resurrectionem futuram esse; quoniam, ut ait in hunc locum Hieronymus, *Nunquam poneretur similitudo resurrectionis ad restitutionem Israelitici populi significandam, nisi stare ipsa resurrectio, & futura crederetur: quia nemo de rebus non extantibus incerta confirmat.* Idem demonstrat Tertullianus de Resurrect. Carnis cap. 30. & 31. Danielis verba, ut observat S. P. Augustinus lib. xx. de C. D. cap. 23. confirmantur à Christo Joannis v. 29. & verba Oseae repetuntur ab Apostolo I. ad Corinth. xv. 59. & utrobique aptantur resurrectioni, unde nequeant nisi impudentissime aliter exponi.

46.
Cur Saddu-
cae non fue-
rint confu-
tati.

Cur Sadducae refutati non fuerint hisce Propheticiis testimoniis in causa est, quod quinque libros Moysis reciperent, rejectis Prophetis. Taceo (inquit Tertull. de Praescript. cap. 45.) *Judaismi haereticos, Dositheum Samaritanum, qui primus ausus est Prophetas, quasi non in Spiritu sancto locutos repudiare: taceo Sadducaeos, qui ex hujus erroris radice surgentes ausi sunt ad hanc haeresim etiam resurrectionem carnis negare.* Et Hieronymus in cap. 22. Matth. Sadducae, inquit, *quinque tantum libros Moysis recipiebant, Pro-*

phetarum vaticinia respuentes. Id negat Clericus in Proleg. H. E. sect. I. cap. 111. n. 9. quia nusquam à Christo, & Apostolis, nusquam à Josepho hoc flagitium Sadducaei exprobratur. At Ger. Vossius disp. x. num. 7. ait assertionem Tertulliani, & Hieronymi verissimam esse, Scaligerum, quem sequitur Clericus, duci argumentis haud satis firmis, consentire hac in re veteres & recentiores, Flavium quoque Josephum lib. x111. cap. 18. & Josephum Gorionidem lib. IV. H. cap. 6. Adamus nonnulla. R. Simon Ben Johay refellit Sadducaeos ex Gen. 111. 9. In Jalkut revincuntur ex Gen. xxxv11. 10. Rab. Mehir illos confutat ex cap. xv. 1. Exodi. Gamaliel ex Deut. IV. 1. Raba ex Deut. xxx111. 6. Collegit omnia Manasses Ben-Israel in libro de Resurrect. Mortuorum: nos hæc Rabbiorum argumenta nimis abstrusa relinquimus studiosis: & hinc inferimus Sadducaeos praesertim ex Pentateuco à Rabbis refelli, quod solos Moysis libros summo honore dignarentur, reliquos aut abjicerent, aut saltem pro Canonicis non haberent.

Neque dogma Catholicum ullo contrario textu oppugnatur. Nam Psalm. 1. *resurgere* idem est ac *justificari, consistere, non erubescere*: ac sensus est, *impii non justificabuntur Deo iudice, confundentur, causa cadent.* Psal. lxxv11. *demonstratur vitam hominis ad instar venti, esse brevis ævi, per se statim recedere, nec redire, nisi divinitus, voluptuosam hanc vitam cito deperdi, & in puncto cum summa calamitate commutari, nullam ex gehennae supplicio redemptionem sperandam.* Jobus resurrectionem non denegat, sed ibidem v. 12. futuram ait post celorum transitum, & constituto tempore: ne repetam exquisitum testimonium cap. xix. abunde à falsis interpretationibus vindicatum. Ecclesiasta denique sensus est, nil mirum si in hac vita boni non discernuntur à malis, cum vix discrimen sit homines inter ac pecudes, dum simul prodeunt in lucem, ac similiter dissolvuntur in pulverem: bonorum praeium manere post mortem; & Deum tandem, uti habetur in fine libri, omnia adducturum in iudicium. Vide 2. Volum. p. 303.

In novo Testamento apertissime carnis resurrectio praenuntiata est. Matth. xx11. 31. *De resurrectione autem mortuorum non legistis, quod dictum est à Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob? Non est Deus mortuorum, sed viventium.* Joan. v. 28. *Venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei: & procedent qui bona fecerunt*

47.
Probat re-
surrectio ex
veteri Testamento.

48.
Probat et
novo.

erunt in reſurrectionem vita: qui vero mala egerunt in reſurrectionem iudicii: & Martha Joan. xi. 24. Scio quia reſurget in reſurrectione in noviffimo die. Act. xxiv. 15. Paulus Felici præſidi proſitetur credi à ſe, Reſurrectionem futuram juſtorum, & iniquorum. Luculenter idem Paulus in 1. ad Corinth. xv. hoc demonſtrat I. Ex reſurrectione Chriſti verſu 12. Si autem Chriſtus prædicatur quod reſurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam reſurrectio mortuorum non eſt? II. Ex veritate Apoſtolice prædicationis ac fidei, verſu 14. Si Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt ergo prædicatione noſtra, inanis eſt & fides veſtra. III. Ex quo, niſi reſurrectionis & melioris vitæ ſpes ſuperellet, Chriſtiani forent omnium mortalium miſerrimi, verſu 19. Si in hac vita tantum in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. IV. Ex comparatione Adæ v. 22. Et ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur.

49.
Probat ex
traditione
Patrum.

Traditionem Catholicorum Patrum nemo unus negabat. Polycarpus apud Eusebium lib. iv. H. Eccl. 15. morti proximus ait: *Benedico te, qui me in hunc diem, & ad horam hanc perducere dignatus es, ut partem caperem in confortium Martyrum, & in calice Chriſti tui, in reſurrectionem vitæ æternæ, anima ſimul & corporis in incorruptione Spiritus ſancti.* Juſtinus reſurrectionem aſſertit in 2. Apologia. Athenagoras & Tertullianus de hoc argumento librum integrum conſcripſerunt. Irenæus futuram reſurrectionem probat libro v. adverſus hæreſes. S. Pater Auguſtinus exquiſite hanc quæſtionem adverſus Gentiles pertractat in locis ſuperius laudatis, quod & præſtant alii Patres, Ambroſius lib. 2. de fide, Theodoretus lib. v. H. fab. cap. 19. &c.

50.
Reſutantur
Sadducei &
Gentiles.

Facillimum eſt Sadducæos & Gentiles reſutare oppoſites hanc reſurrectionem eſſe impoſſibilem. Ac 1. Auguſtinus xxii. de C. D. cap. 5. ingenioſe demonſtrat, id cum jam credatur ab univerſo fere mundo, non eſſe incredibile. 2. Juſtinus in Apologetico demonſtrat non eſſe cenſendum impoſſibile Deo, quod eſt impoſſibile alicui, ſicut naturæ impoſſibile eſt ſine ſemine animas producere, quod tamen potuit Deus. 3. Scholaſtici demonſtrant illum, qui compoſitum produxit ex nihilo, à fortiori poſſe illud reſtituere diſſolutis quidem principiis, ſed remanentibus. 4. Fridericus Episcopus Viennensis probat poſſibilitatem reſurrectionis ex quo Elias ſuſci-

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

tarit filium viduæ Sareptanæ, Eliſæus filium Sunamitidis, Chriſtus adoleſcentulum Naimi, puellam filiam Jaiſi, & Lazarum quatrduanum, Petrus Tabitham, Paulus Eutychem: quos olim ſuſcitatos ſacri libri commemorant. 5. Nec ſapientes Ethnici id impoſſibile crediderunt; cum ſuſcitatum Armænum quemdam ſcribat Plato in x. de Republ. Valerius Max. lib. 1. cap. 8. Plutarchus Sympoſ. ix. 5. Macrobius, ac Tullius in Som. Scipionis. Reſuſcitatum mulierem ſcribunt Heraclides Ponticus in libro de Exanimi, Diogenes Laertius in Empedocle, Galenus vi. de locis affectis, Plinius lib. vii. cap. 32. Idem accidiſſe Ariſtæo narrant Herodotus in Melpomene & Plutarchus in Romulo: quas fabulas literis non mandaſſent, ſi incredibileſt exiſtimaviſſent, ut inquit Grotius lib. 11. de Verit. Relig. Chriſt. cap. vii. Vid. Aeneam Gazæum in Theophrasto Tom. vii. Bibl. PP. plura Gentilium teſtimonia proferentem. 6. Nequit in dubium revocari Chriſti reſurrectio, ut demonſtro lib. xxv. cap. 10. neque id negat ex Judæis Joſephus lib. xviii. Antiq. cap. 4. R. Jehuda in libro Arcanorum citato ab Huetio Dem. Evang. Prop. ix. cap. 142. & R. Bechai apud H. Grotium. 7. Omnes Platonici aſſimarunt abſtruſiora, opinantes Juſtorum animas facta oblivione veterum miſeriarum, poſtquam cum diis requieverint, velle reverti ad corpora corruptibilia; quod, ut Auguſtinus obſervat ſerm. 143. de Temp. nunc 241. horruit etiam Virgilius, dum ait 6. Aeneidum Anchifi aſſerenti redituras ad corpora animas illuſtrium Romanorum, reſpondiſſe Aeneam admiratione percuſſum:

O Pater, an ne aliquas ad cælum hinc ire putandum eſt

Sublimes animas, iterumque ad tarda reverti

Corpora?

Opponebat Porphyrius, omne corpus fugiendum eſſe: ſed S. P. eodem ſermone illum revincit, ex quo idem Porphyrius crederet mundum animal magnum prædictum intellectu, & anima, quam appellabat aut Jovem, aut Hecatem. Si ergo, ait Auguſtinus, *æternus mundus, & ſine fine manet mundus, & animaleſt mundus; anima iſta ſemper tenetur in mundo. Quid eſt quod dicebas, Corpus eſt omne fugiendum? Ego dico beatas animas incorruptibilia corpora ſemper habituras. Tu qui dicis corpus omne fugiendum, occide mundum. Tu dicis, ut fugiam de carne mea; fugiat Jupiter tuus de cælo & terra.*

li 2

Pla-

51.
Oppoſito
Porphyrii
ſolvitur.

52.
Refutantur
Platonici.

Platonicos vero negantes terrenum corpus posse consistere in caelo refutamus 1. quia si aves levitate pennarum portantur in aere, possunt quoque Divina virtute in caelis immortalia corpora permanere. 2. Quia etiam homo sine pennis, cum sit terrenus, carpit vitam de superiori elemento. 3. Quia aut Dei, aut demonis virtute Vestalis virgo aquam continuit in cribro. 4. Quia & imbres antequam in terram decendant, pendent in nubibus. 5. Quia si plumbum ab artifice accipit formam, qua natet super aquam, potest omnipotens corpori humano talem qualitatem concedere, qua feratur in caelum. His exemplis refellit Platonicos opposcentes corporum gravitatem magnus Augustinus lib. xx. 1. de C. D. cap. xi. serm. 147. de Temp. nunc 242. Adde dotes corporis gloriosi, de quibus infra.

53.
Probatur ra-
tione.

Nulla ergo contraria argumentatione mortuorum resurrectio concutitur; eamque etiam ipsa ratio suadet. Spectata enim Divina retributione, ut anima simul & corpus moralia opera exercent, licet illa tanquam causa princeps, hoc tanquam instrumentum, ita debet utrumque pro sua conditione aut praemium aut supplicium referre. *Caro* (inquit Tertullianus de Resurr. cap. 7.) *dum ministra, & famula animae deputatur, consors, & cohaeres invenitur: si temporalium, cur non aeternorum?* Et Aeneas Gazæus paulo supra laudatus, *Quo pacto iustum non erit animae bonis id corpus frui, cuius in adversis rebus societatem nunquam declinavit?* Vide & Chrysostomi in Epistolam ad Corinth. Hom. 38. & 39. Accedit argumentum Apostoli petiit ex comparatione Adami cum Christo. Illud urget Tertullianus eodem libro cap. 48. Praetermitto argumentationem depromptam ex Apostolorum ac Martyrum tolerantia; quam adhibet idem Apostolus versu 32. praecitati capitis xv. verfatque eleganter Auctor Resurrectionis ad objecta Graecorum inter Opera S. Iustini. Haecenus autem primum assertum satis, ut arbitror, confirmatum est.

54.
Probatur fu-
turam resur-
rectionem in
eodem cor-
pore.

Deinde affirmo resurrectionem futuram in eodem corpore, quod morte dissolvitur: atque id proxima argumenta corroborant. I. Ipso Resurrectionis vocabulo ostenditur, quod excidit, hoc resurgere. II. Mortuos, qui in monumentis audient vocem filii Dei, nemo, inquit, Tertull. cap. 37. poterit interpretari nisi corpora & carnem, quia nec ipsa monumenta aliud sunt, quam cadaverum *stabula*. III. Christus, ait Ambrosius lib. 2. de Sacram. cap. 6. invenit resurrectionem,

nem, ut redintegraret caeleste beneficium, quod fraude fuerat serpentis amissum; ideoque restituendum est idem corpus, quod ablatum est morte. IV. Non omnes resurgentes immutabuntur, ut docet Apostolus eodem cap. vers. 51. quoniam multi in ictu oculi requiescent, & reviviscunt, ait S. P. Augustinus lib. xx. de C. D. cap. 20. Si autem hi in proprio corpore resurgent; cur non alii? V. In resurrectione Christi, & Lazari, quae sunt typus universalis, suscitatum idem corpus membrorum contactu, epulisque probatum est. VI. Hoc, non aliud corpus effecit quae animus cogitavit, ideoque & istud aut poenae reservatur, aut gloriae.

Mirum quanta hoc loco obijciunt increduli! Primo, inquit, si corpus incineres resolutum est; quomodo iterum coagmentabitur? Deinde quaedam corpora mare deglutivit, quaedam vorarunt ferae ac pisces, & in membra & carnem aliorum animantium conversa sunt. Praeterea cui bono suscitatio abortivorum foetuum, atque monstrorum? Rursus si ulterius non erunt nuptiae, & concubitus, cur resurgent foeminae? Ad quid sexus discrimen? Num ut flectat ad libidinum oblectamenta? Insuper si idem surgat corpus, habebit pilos, ungues, humores excrementitios, & sanguinem; quae iterum inducent corruptionem, ac mortem. Denique, nisi in altera vita paratae sint epulae turpesque voluptates, superfluum est ad illam corporalia membra evocare.

At respondeo haec omnia revinci sola fide in summam Dei potestatem. Brevi ad singula aliquid reponamus. Ad primum Apostolus affert comparationem feminis, quod putrefactum humorem circumfusum attrahit, radices figit, emitit florem, erigit culmum, aristas nutrit, resuscitatque extinctum jam triticum. *Seminatur corpus animale*, inquit Paulus v. 44. *surgat corpus spiritale*. Mire explicat hanc feminis comparationem in suo Theophrasto, sive Dialogo de Resurr. mort. Gazæus. Vide & Tertullianum cap. 52. S. Paulinus de obitu Celsi pueri satis apposite.

Nullus eram & faciente Deo sum natus ut essem,

Nunc jam de proprio semine rursus ero.

Nam licet in tenuem redigantur & ossa favillam,

Corporis integri semina pulvis habet.

Idem

55.
Objectiones
circa resur-
rectionem
in eodem
corpore.

56.
Solutio 1.

57.
ſolutio 2.

Idem dicendum de membris diſſipatis, atque diſperſis. Tertullianus cap. 63. ait carnem in ſuam matricem terram, quaſi per ambages reſorberi, ut ruſus ex illa repræſentetur. S. Pater Auguſtinus, *Abit* (inquit de C. D. lib. XXI. cap. 20.) ut ſinus ullus, ſecretumque naturæ ita recipiat aliquid ſubtractum ſenſibus noſtris, ut omnium Creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat poteſtatem. S. Paulinus ibidem :

*Sed licet è membris in humum trans-
miſſa ferinis,
Membra hominum vivo ſemine
ſalva manent.*

58.
ſolutio 3.

Affirmandum idem eſt de pueris, monſtris, & abortivis anima informatis, quos omnes ſuſcitandos Divina poteſtate integris membris, atque ætate perfectæ, non eſt incredibile: quoniam, ut ait S. Pater Auguſtinus eodem libro, cap. 14. *Hunc perfectionis modum ſic habent omnes, ut cum illo concipiantur, atque naſcantur: ſed habent in ratione, non in mole; ſicut ipſa jam membra omnia ſunt latenter in ſemine, cum etiam natis nonnulla adhuc deſint.* Fæminas in proprio ſexu reſuſcitandas dicimus, cum eodem Auguſtino ſeq. cap. 17. quia *non eſt vitium ſexus fæmineus, ſed natura: neque ex fæminarum aſpectu conſequetur oblectamentum libidinis; nam prius, quam peccaſſent, nudi erant, & non confundebantur vir & fæmina. Corporibus ergo illa vitia detrabentur, natura ſervabitur:* ait ibidem Auguſtinus. Haud vereor, quin S. Patris opinio verior ſit, quidquid viſum aliquibus: adſtipulantur enim illi Tertull. cap. 60. Ambroſ. de Reſurrect. Hieronymus Ep. ad Pammachium, Eugenius, & Julianus Tolet. lib. III. *Ἱπocρις*. cap. 24. Scholaſtici fere omnes in IV. ſent. diſt. 44. Porro quod nonnullos movet dictum Matth. XXII. 30. *In reſurrectione neque nubent, neque nubentur;* & ad Rom. VIII. 29. *conformes fieri imaginis filii ſui,* nequit trahi ad fæminei ſexus abolitionem; cum unum de ſexus uſu accipiendum ſit, alterum de immortalitate, & gloria prædeſtinatorum. Humores deſervientes tantum generationi ac nutritioni, nec non excrementis non adfuturos in corpore reſurgentium ultro aſſentimur. Erunt tamen reliquæ partes, quia licet plures priſtina non exercebunt officia, ut alvei gurges & ubera, ſpectant tamen ad corporis decorem, & complementum. Ita inquit Tertullianus cap. 60. *Omnis compago priſtina neceſſaria eſt ſoli navis ſaluti,*

licet vacatura. Recte ergo Prudentius in fine Apoth.

*Qui modo vivit, erit: nec me vel
dente, vel ungue
Fraudatum remonet patefacti
foſſa ſepulchri.*

Si opponas quod ait Apoſtolus verſu 50. non ſemel laudati cap. xv. ad Corinth. *Caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt;* Reſpondeo carnem, & ſanguinem eo loci poni ſecundum mortalitatem, ſive carnis & ſanguinis corruptionem; nam ſequitur, *Neque corruptio incorruptionem poſſidebit;* id eſt, ſignificari corpus, quale nunc habemus, fluidum & fragile: ſive etiam intelligi opera carnis & ſanguinis, quamvis de incorruptione loqui Apoſtolus pateſcat ex verbis proximis, & ſuperiori explicatione demonſtret ſummum vas ſcientiæ Auguſtinus Ep. 146. nunc 205. ad Conſentium. Sed otioſum erit amplius in hac ſecunda theſi verſari.

Tertio loco dicendum eſt de qualitate corporum reſurgentium. Futura hæc incorruptibilia & immortalia, probatur cum ex Apoſtolo v. 52. *Canet tuba, & mortui reſurgent incorrupti;* tum ex ſine Reſurrectionis, qui eſt, ut qui bona egerunt ſimul cum corpore transferantur in vitam æternam, qui mala in gehennam ac ſempiternum opprobrium, Dan. XII. 2. Matth. xxv. 46. Joan. v. 29. Accedit ratio, quoniam otioſa mors eſſet, ſi in vitam eandem iterum eſſet redeundum; inquit Aeneas Gæzæus citato Dialogo, qui inferibitur Theophræſtus. De futura itaque immortalitate bonis malisque communi non eſt ulla tenus dubitandum.

Non erunt tamen utriſque eadem omnino affectiones. Beatorum corpora comitabitur incorruptio. De hac Apoſtolus v. 42. *Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione:* & Ambroſius de fide Reſurrect. *Flos reſurrectionis immortalitas eſt.* Conſequetur decor & venuſtas; de qua Apoſtolus v. 43. *Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria:* & ad Philipp. III. 21. *Reformatum corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ.* Aſſert Gæzæus pulchram ſimilitudinem Artificis, qui ſtatuum Achillis æream minutiffime contractam conſtat & expurgat in aurum, & inducta priori forma videtur aureus idem ille Achilles, qui fuerat æreus. Ad gloriam hanc demonſtrandam utuntur ſcripturæ comparatione ignis, ſtellarum, & ſolis, Sap. III. 7. Danielis XII. 3. Matth. XII. 43. quod hæc

59.
ſolutio.

60.

Probatur
cum ex Apoſtolo v. 52. *Canet tuba, & mortui reſurgent incorrupti;* tum ex ſine Reſurrectionis, qui eſt, ut qui bona egerunt ſimul cum corpore transferantur in vitam æternam, qui mala in gehennam ac ſempiternum opprobrium, Dan. XII. 2. Matth. xxv. 46. Joan. v. 29. Accedit ratio, quoniam otioſa mors eſſet, ſi in vitam eandem iterum eſſet redeundum; inquit Aeneas Gæzæus citato Dialogo, qui inferibitur Theophræſtus. De futura itaque immortalitate bonis malisque communi non eſt ulla tenus dubitandum.

61.

Quomodo
Beatorum
corpora in-
corrupta.

hæc corpora sint cæteris splendidiora. Imitabor ego laudabilem moderationem Augustini scribentis lib. xxi. de Civ. Dei cap. 21. *Quæ sit autem, & quam magna spiritualis corporis gratia, quoniam nondum venit in experimentum, vereor ne temerarium sit omne, quod de illa profertur, eloquium.* Propterea corpora beatorum mirabili prædita erunt agilitate; de qua Apostolus versu proximo: *Seminatur in infirmitate, surget in virtute.* Et S. Pater cap. ultimo ejusdem libri, *Certe ubi volet spiritus, ibi protinus erit corpus.* Iisdem denique corporibus erit subtilitas, quam innuit Apostolus versu 43. dicens *seminatur corpus animale, surget corpus spiritale:* quo in loco non solum innuitur puritas purgata ab omni labe terrena, & facultas densos obices permeandi, verum etiam perfecta subjectio spiritui, unde oriatur tranquillitas, impeccantia, & cessatio ab operationibus mere animalibus, iis scilicet, quæ non solum perficiuntur corporeis organis, sed & ad animalem vitam sunt necessariæ: quamvis perseverent actus corporei, quos sine labe exercet sentiens animus, ut videre, loqui, audire, moveri. Atque hæc est interpretatio Augustini de Fide & Symb. cap. 6. & D. Thomæ in iv. contra Gentes cap. 86. Ex his constat dotes corporum beatorum esse carere corruptione, opacitate, pondere, atque crassitie, quibus afficitur corpus hoc animale.

62.
Obiectio &
Solutio.

Obiectiebant Gentiles: Si corruptio non erit, quare post resurrectionem manducavit Christus? quare surrexit cum suorum vulnerum cicatricibus? At magnus Augustinus respondet, quod manducavit, potestatis fuisse, non egestatis: manducasse etiam Angelos incorruptibiles ab Abraham, & Tobia susceptos hospitio: exhibitas cicatrices vulneris, ut sanaretur vulnus incredulitatis. Legatur sermo 147. de Temp. nunc 242. n. 2. & 3.

63.
Quomodo
corpora
damnato-
rum incor-
ruptibilia.

Ut de corpore damnatorum dicamus aliqua: Gerardus Vossius disp. xix. num. 28. ait D. Thomam in illud Apostoli, *Et mortui resurgent incorrupti* sensisse reprobos non resurrecturos cum istorum corporum vitiis. At falso, & audacter. Doctor enim Angelicus in loco citato à Vossio, id est, in cap. 15. Epist. 1. ad Corinthios, lect. 6. ait tantum Sanctos fore incorruptos, non solum eo sensu, quod illorum anima non dividetur à corpore, *quam incorruptionem habebunt & corpora damnatorum*, sed etiam quia nullam habebunt noxiam passionem sive ab interiori, sive ab exte-

riori. Libro autem iv. contra Gentes cap. 89. ubi hanc quæstionem dissolvit, principio ait verba Apostoli, *Mortui resurgent incorrupti*, de omnibus debere intelligi tam bonis, quam malis: ideoque & ipse cum Hieronymo, quem illi immerito opponit Vossius, verba Apostoli interpretatur de statu immortalitatis. Deinde S. Thomas ait, quod corpora damnatorum non erunt spiritualia, id est spiritui subiecta: non agibilia, sed ponderosa; non impassibilia, sed magis, quam nunc sint, obnoxia passionibus; non luce perfusa, sed tenebrosa & opaca: optimamque rationem profert, quia & reproborum anima experietur carnis affectus, aversa erit à Deo, acerbissime excrucietur, & à lumine Divinæ cognitionis erit aliena. Quare Vossius & in hoc iniquus est, quod D. Thomæ præfert Durandum scribentem in iv. dist. 44. art. 6. reprobos cum iisdem vitiis corporum resurrecturos; cum hac in re Durandus Magno Aquinati non disconveniat. Eisdem nos pollice utroque subscribimus. Atque hæc est nostra de *Resurrectione carnis* dissertatio: de qua si videmur pingui minerva, & jejuna oratione dixisse, adeat Theologus Patrum, & Scriptorum, quos in hoc articulo laudavimus, ornatas suasque lucubrationes.

XII. ARTICULUS.

Ultimus articulus est, *Vitam æternam.* Non explicat hunc articulum Rufinus, nec Venantius Fortunatus: vel quia in eorum symbolis desit, vel quia ex prædictis obviam habeat intelligentiam. Neque nos hic immorabimur. In quo sita sit vita æterna sanctorum diximus superiori libro cap. 6. nunquam post mortem corpora interitura dictum est articulo præcedenti; perpetuas fore poenas damnatorum ostendimus lib. x. cap. 17. Circulum ac transmigrationem animorum refutavimus libro xxi. capite 6. Nunc duobus verbis damnamus Epicureos negantes animæ immortalitatem, Pythagoricos asserentes reditum, fluxumque perpetuum vitæ, & interitus, Gnosticos inficientes remunerationem meritorum, Origenistas statuentes finem exilii, suppliciique reprobos. Verbo dicam; credimus Evangelio Mat. xxv. 46. *Et ibunt (impii) in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam;* in quem locum Juvenecus:

*Æternum miseri penâ fodientur
iniqui,
Æternumque salus justis concessa
manebit.*

DE